

Den bortkomne Faderen

av Arne Garborg

Oversatt til bokmål av Anne Lofthus Solheim og Rolf Erik Solheim i november 2000

(basert delvis på Amalie Skrams danske oversettelse)

1

Jeg hadde levd som den fortapte sønn, og var som ham kommet i nød. Men da jeg, som ham, søkte hjem igjen, var Faderen borte.

Jeg gikk til prestene og sa: "kjære, skaff meg Faderen tilbake, for jeg har ødslet bort min kraft, mitt håp og hele mitt liv, og må dø. Og han er den eneste, som kan hjelpe meg."

Og de sang sine sanger, og formante med bønner og sterke ord. Men Faderen så jeg ikke.

Jeg gikk til de vise og sa: "kjære, finn Faderen for meg. For jeg har forspilt mitt liv og er i nød, og er alene og angstfylt og syk, og han er den eneste som kan hjelpe meg."

Og de anstrengte sin visdom og sine briller, og spekulerte seg gjennom himler og kloder, og ransaket stjernetåker og avgrunner. Men de sa: Faderen er borte, og vi finner ham ikke.

Og en av de eldste sa til meg: "Er du også en av dem, som leter etter Faderen? Jeg, skal si deg en ting. Den som leter finner, men ikke det han leter etter.

Faderen er den som barn skapte i sitt bilde; og de gjorde ham stor og satte ham opp for seg til en trøst og en hjelp; for de var små og kunne ikke være faderløse.

Men når de vokser opp og blir misfornøyde med verdensstyringen, og ikke får hjelp når de ber, og ikke svar når de spør, da går de ut for å søke etter Faderen og finner seg selv."

Jeg gikk til dem som ser syner og har drømmer, og maner ånder og gransker skjulte ting, og jeg sa: "Kan dere vise meg Faderen?"

Men de viste meg skygger. Og skyggene svarte på det som jeg ikke spurte om.

Da ble jeg lei og lette ikke lenger.

2

Men da jeg var alene i det fremmede landet, og alt hadde sviktet og sinnet var urolig og døden banket på, da tenkte jeg: Om Faderen er borte, vil jeg se igjen barndomshjemmet. Jeg vil finne mine egne, og de vil høre på meg og tilgi meg. Og hos dem vil jeg finne ly. Men de som ikke kan høre meg lenger, - ved deres grav vil jeg gjøre bot, og tigge om tilgivelse. Og hjemme, hos mine egne, vil jeg dø, og samles med mine fedre.

Hva jeg ennå eide gjorde jeg om til penger og dro hjem. Men da jeg kom hjem, var gården solgt og slekten spredd; og bror min satt som en fattig stakker ute i heia, og de sa han var gal. For han hadde solgt alt han eide og gitt det til de fattige.

Da så jeg at jeg var alene. Og jeg hadde en vond dag.

Jeg gikk til bror min, og sa ham min mening; så leide jeg meg inn hos en fremmed mann for å bo der. For nå ville jeg ikke flakke om lenger.

Og jeg sa til meg selv: her vil jeg dø.

Jeg har vandret gjennom livet. Jeg er blitt gammel, men ikke vis; jeg var rik men er blitt fattig, og nå er jeg kommet hjem, men er ikke hjemme. Men likevel vinner jeg hjem. Det er bare den siste kneiken igjen; og dette trange rommet skal være min inngang til hvilen.

Angst kveler meg, og sykdom brenner i mitt blod; og hjertet verker og vrir seg. Men sin skjebne må mennesket bære til ryggen brister. Jeg vil lide og tenke at jo verre det er, dess hurtigere går det. Og er jeg alene, skal mine tanker holde meg med selskap; og er folket mitt borte, har jeg minnene igjen; og med vuggeviser vil jeg lulle min uro til hvile. Og alt hva livet gav meg, det vonde og det gode og alle omskiftinger, vil jeg gjenoppvekke og tenke igjennom, og se om jeg finner lærdom og lov og sammenheng. Men de stille dagene, når solen er varm, da sitter jeg ved graven til far og mor; og til dem forteller jeg alt hva jeg led og lider, og skrifter min synd, og tror at de tilgir. Og det vil vise seg, at hvor ille en enn bar seg ad, og hvor bittert en derfor fikk svi, så vil livet alltid være bedre prøvd enn uprøvd.

Og jeg tenkte meg om og sa: hva vil jeg med Faderen? Jeg har jo aldri kjent Faderen.

Jeg trodde på Gud og var redd; for Gud var farlig. Han vokter meg med øyne av ild, og han så alt; og alt var vondt; og alt vondt tente hans vrede; og Herrens dag skulle komme som en tyv om natten. Og alltid når jeg ville være glad, måtte jeg glemme Gud.

Fred være med Faderen og med dommeren, og fred over all hans vrede og ild! Han sover, og vi skal ikke vekke den hastige dommer.

Stille, du hjerte der inne! vri deg ikke slik. Det verste er igjen; men det lengste er gjennomstridt. Og Faderen er borte; men når dagen går mot kveld, da går jeg hjem til mor, til min rette mor: hjem til naturen.

3

Men i våkne netter, når smerten var hard og sinnet sårt, tenkte og sukket jeg:

Jeg priser deg Frelser,
du mitt sikre håp,
du som var og som er,
og aldri kommer bort,
og alltid har et rom
for alle som kommer,
og tar imot oss som vi er,
uten vilkår eller krav;

du som ikke svikter,
som kommer når det gjelder,
ikke med fakter eller ord,
men med hjelp,
med hjelp som hjelper,
og med legedom som leger,
og taus og høy
legger din trofaste hånd
svalende over den såre barm,
og døyver all smerte,
og slukker all brann,
og lar den lidende sovne så trygt,
og legger den trette til hvile så godt,
at han aldri mer behøver å våkne.
Stille går du gjennom verden,
som en skygge,
som et sukk,
som en tanke om fred,
som håp om kvelden etter en vond dag.
Du, viser deg ikke;
ingen har sett deg.

Du har ingen prester,
som synger deg lovsanger
og frambærer deg offer
og roper Herre! Herre!
Men når du er iblant oss
og redselen blekner omkring deg,
og alvoret blir mørkt,

fordi vi fornemmer din makt,
da vet vi hvem du er
og skjelver
som for den høyeste.

Men du er mild.
Du stryker med myk hånd
over øynene på den som lider,
at han ikke ser deg,
og ikke kjenner sin dom,
men dormer bort i drøm,
og slumrer av i søvn,
og tar mottar fra din sikre hånd
det frelsende slag
som ender synd og sorg.

Ja, du er Gud.
Vår Gud.
Gud for oss som lider
i håpløs nød.
Du er den som er kjærlighet.
Og rettferdighet;
for du elsker alle likt.
Og dette er frelsen,
at vi kjenner deg,
og ikke frykter,
men tror deg.

For det er du som er Faderen,

den gode og den milde.
En ukjent makt
slengte oss her inn
og fylte oss med forhåpninger,
som den tar fra oss igjen
en for en,
til hjertet er hudløst i oss
og veien etter oss
en lang blodstripe.

Men du ser vår nød,
og du sa med deg selv:
jeg vil hjelpe disse hjelpeløse
som lider og ikke vet
hvorfor de lider.

Så priser jeg deg,
du mitt visse håp,
du som vet råd,
når alle står rådløse;
ditt navn trøster meg
hver kviefull stund,
og med fryd vil jeg hilse deg når du kommer,
med hjelp som hjelper
og med legedom som leger,
og svøper meg inn
som et sykt barn,
og legger meg til ro så trygt og godt,
at jeg aldri mer behøver å våkne.

4

Verden er svikefull, men har da også sin mildhet.

Etter hvert som forhåpningene brister for oss, gror minnene igjen etter oss; og det gode vi hadde og ikke visste om, blir oppspart til oss som niste og helsebot for vår alderdom.

Jeg våkner om dagen på gamle stier, og minner våkner ved hver stein. Jeg ser disse høydene der veslegutt engang sprang omkring, og hvor ynglingen drømte sine første hete drømmer. Og smakte de første søte eller bitre nipp av livets drikk. Men det søte husker vi lengst. Og det som var beskt har årene gjort søtere. Hun den lille jåla som først gav meg å spise av kunnskapens trø på godt og vondt, når hun nå lever opp i min erindring, er hun et mildt minne. Og all min barndoms angst toner gjennom mitt sinn som en dempet og sorgfull sang. Tilgivelse legger seg over alt; til og med over det jeg minst har mot til å minnes.

Jeg søker ned til stranden, hvor havet bryter; der hører jeg det samme sus med den samme dype tone. Men når høstdagen er mild og himmelen blå, stavrer jeg opp på høyden, hvor varden står; derfra ser jeg ut over hele denne lille verden, som engang var min; så vakkert samler den seg omkring den hvite kirken. Og det er som om jeg likevel er kommet hjem. Jeg glemmer jamvel min ergrelse over bror min og farsgården.

Ja her er stille. Ingen feber i luften; ingen larm eller gufs fra det store kappløpet. Det er et annet århundre her. Under tiden fornemmer jeg hva jeg i mange år ikke har kjent av: det faller ro over meg, jeg hviler. Og jeg drømmer om å narre døden enda noen år. For vi priser døden, men elsker livet.

Her er min sol og min luft; her renner mine bekker. Og der oppe i den store himmel bodde min Gud. Iblant føles det som om han ennå bor der. Og i kirken bor han. Det vet jeg, når jeg ikke særlig tenker meg om.

Men inn i kirken våger jeg meg ikke. Jeg vet, at kom jeg dit inn, så forsvant han for meg.

5

Hellig er den stille bygda; alle veier fører til kirken.

Og livet samler seg der og blir viet; og helg og høytid brer seg ut over landet fra det hvite alter med lysestaker og de hellige kar.

Og klokkene velsigner og synger, og på jorden er det fred, og soning for sorg og synder.

Men oppe i tårnet, i mørket utenfor, der spøker det onde; der driver trollkjerringer med svartkunst, spinner uråd, utlyser forbannelser og sender ulykke og vantrivsel over dem som glemte å stenge for dører og tanker med vievann, kors og det hellige, sterke Fadervår. Og ved midnattstid når alt sover, stiger sjeler fram fra vanskjøttede graver, de som ikke fikk fred og som søker tilbake til det de elsket og hatet på jorden.

En himmelbro er kirken, eller helvetesport, porten mellom der oppe og der nede og her, den store korsvei. Her lever det ukjente, maktene, de høye og de lave, de som spinner skjebnen og

rår for alt liv. Og når folk møter til helg, så er det helg. Gud er selv tilstede, Faderen, Sønnen og Ånden; men utenfor sitter den onde og biter seg i fingrene; for nå har han ingen makt. Og gjennom ord som verden ikke forstår, klarer livets troskyldige mening for det barnslige sinn.

Du gamle hvite hus. Jeg rømte fra deg som fra alt, og er nå fremmed her som alle steder. Men det stråler fred av deg. Over alt, legger du fred.

Jeg må til kirken en dag; der har jeg mangt å minnes.

6

Her hviler mor: "Den som bliver troe indtil enden skal blive salig."

Ja, du var tro til enden. Aldri levde du ut deg selv. Du tjente i ditt tempel som var ditt hus, uten klage og uten krav alle ditt livs dager. Og bekymring og savn var din lønn. Og ingen gav deg takk. Men de som tok imot din tjeneste glemte deg; ja, de som skyldte deg livet glemte deg. Stundom så du på oss og undret; og i stille netter gråt du visst ofte. Men du sa ikke noe, bare arbeidet. Nå er du lykkelig; fordi du hviler. Men vi som glemte deg husker alt. Og søker graven i ensomme stunder, og framfører vår bønn her, ved ditt stille minne.

Men han far, stakkar. Han har ikke noe gravkors. Og selve graveren vet ikke lenger hvor han ligger. Han døde i redsel og sinnssykdom, og de rettferdige holdt dom og sa: han var ikke som en av oss, slik at han skulle bli husket.

Men han er her. Jeg fornemmer ham. Det går meg en frysning gjennom blodet; jeg er redd men rolig i redselen: han må vise seg. Han må kjenne at jeg er her; at jeg venter; at jeg har noe å be ham om.

Ja, måtte han komme. Slik at jeg kunne få si ham alt. Og si ham at jeg skjønner alt. For jeg kjenner hans angst; den skjelver nå i min egen bryst. Og jeg vet, at den som går hans vei, han har allerede hatt sitt helvete.

Farvel, far. Hvil i fred, nå og evig. Og tilgi. For nå er jeg syk og alene som du.

7

Jeg har sett meg ut et hjørne på kirkegården, innunder pilegjerdet, et sted der det er kveldsol og ly for nordvesten. Og han Gunnar, navnebror min, graveren, lover at jeg skal få ligge der.

Han er en aldrende mann; og han lever mellom de døde og snakker ikke. Men da jeg bad ham om dette, så han på meg og sa: "Du er en framtenkt mann du." Jeg svarte: "Det blir ikke langt fram."

I solvarme middagsstunder sitter jeg i det hjørnet; og det er som om jeg satt på trappen hjemme. For vi bråker og baler for å vinne verden, men er til sist glad over å ha sikret denne lille pletten.

Drømmer, forhåpninger, elskov, lyst, det var hildringer som danset for meg og lokket meg lenger og lenger ut på den vide myra. Så sluknet de en etter en. Nå slukner jeg selv, og ser at jeg selv var en drøm og en lyktemann.

"Du er rett ensom du?" sier graveren; han snakker stundom med meg nå.

"Omtrent som du, navnebror."

"Ingen barn heller?"

"De er ikke mine lenger."

"Hm. Skal ikke sørge over det. Så mange barn en har blir til like mange spiker til kista."

Han forteller om sin sorg. Seks sønner hadde han; alle dro de fra ham. Så ble han motlaus og gav opp. Gården ble tatt av banken; nå sitter han alene i husmannshytta og lever av å grave ned folk. Han kan ikke tilgi sine sønner dette.

Jeg fortalte ham mitt:

Jeg hadde bare to, jeg, og de var små. Det er ikke sant at jeg mistet dem; for jeg har aldri eiet dem. De vokste opp i et fremmed land og talte et fremmed språk. Ja, det var rart: å ha sønner som ikke kunne sitt farsmål. Hver gang de åpnet munnen, lød det for meg som om de fornektet far sin og farsfolket og alt mitt. Det er den tyngste straff for dem som gjør seg hjemløse på jorden.

"Men likevel savner du guttene dine?"

"Likevel savner jeg guttene mine. Det er håpet, vet du, at når en ikke selv kom til å leve, ville en leve opp igjen gjennom barna."

Slik sitter vi to gamlingene på gravbakken og klager vår nød for hverandre, og finner en slags trøst i det.

8

"Å ja, navnebror," sa jeg; "nå kan det snart være på tide at du graver ned meg også."

Jeg tørker inn og visner. Ikke vokser jeg selv, og ikke vokser det noe etter meg.

Jeg er som de ville dyrene. Hulen min har jeg, men ikke noe mer. Ingen vil savne meg. Jeg hører ikke til under noe tak, og eier ikke rom i noe hjerte.

Det jeg eide der ute ble tatt fra meg. Og det jeg hadde her hjemme er blitt lagt øde. Jeg var borte og tok ikke vare på det. Vind og væte har fordervet det; og utøy og gnagende tenner har tært det opp. Folk husker meg ikke. Og min egen bror er en fremmed for meg.

Hjemløs gjorde jeg meg, og hjemløs ble jeg. Det hevner seg nå at jeg rømte min vei, og ikke hørte på fars bønn, og ikke tenkte på mors gråt; jeg var som en av sønnene dine, Gunnar.

Grav meg dypt ned, Gunnar."

9

En dag etter en vond natt tenkte jeg: om du nå likevel gikk til kirken.

Skulle du finne Faderen noe sted, så la det være der. Blant de andre høye barndomsminnene.

Jeg gikk til kirken. Og jeg fant mine høye barndomsminner. Og mellom dem min barndoms Gud.

Men han var bare et minne. Han levde ikke. Han var ikke lenger i ordene og i tegnene. De var vakre som før, men tomme. Jeg sa til meg selv: Gravøl holder de her over Faderen.

Og jeg gikk hjem med mitt siste håp slukket.

Da våknet det enda et håp. Jeg tenkte: nå skal du gå til mesteren.

Jeg tok fram Skriftene og fant mesteren. Og jeg sa: hva skal jeg gjøre for at jeg kan vinne livet?

Han svarte: hold loven. Men senere sa han: tro.

Jeg spurte: hvem skal jeg tro på? Han svarte: Ingen er god uten en, det er Gud. Men siden sa han: meg skal du tro på.

Jeg spurte: er du da Gud?

Han svarte: Herren vår Gud, Herren er en. Men senere: Faderen og jeg er ett; og siden at: Faderen er større enn jeg; jeg er kun den, som han sendte ut.

Ofte talte han herlige ord; og stundom trodde jeg at jeg så Faderen. Men så ble Faderen dommer. Og med redsel leste jeg om kongen som gjorde bryllup for sin sønn.

Gjester var budne, men kom ikke. Da sendte kongen sine tjenere ut på gater og torg og lot dem innby hvem som helst; for fullt skulle huset være. Og huset ble fullt. Men mellom gjestene ser kongen en som ikke er høytidskledd. Og han sa: Hør min mann, hvordan er du kommet hit uten å være høytidskledd? Men mannen tidde. Og han ble kastet ut.

Jeg la boken fra meg. Her er to Guder, sa jeg, og to veier til livet; og to mestere: Rabbien fra Nasaret og en mystiker fra her eller der. Dette får munkene slåss om; hold du deg til det som du vet.

Og mitt aller siste håp sluknet.

10

Jeg fant igjen få av gamle kjenninger. De fleste var reist, noen fra bygda, andre bort fra verden.

Farsotter hadde herjet grendene. Lik hadde ferdes på alle veier; hus og slekter var dødd ut. Og de som var igjen gikk og ventet på å dra samme vei. De flokket seg om prester og lærere og sang og bad og forberedte seg til død og dom. Glade gutter og hardhauser fra gamle dager møtte jeg ikke. Alle sukket: bare vi kunne dø vel.

Selv gikk jeg med døden i brystet; men likevel kunne jeg ergre meg når jeg hørte unge klage slik. Jeg sa: dere skulle heller tenke på å leve gagnlig. Og jeg lot dem høre min mening om all hjelpeløshet og armodsdom jeg så, og gjorde narr av dem for at de gav opp og lot farsotten husere som den ville.

Da gløttet de på meg fra siden og sa: "du er ikke bror til Pål i Kvernhusheia for ingenting."

"Hvordan det?" spurte jeg.

"Han snakket også høyt om å leve gagnlig. Men rett som det var fikk han nok å gjøre med å passe sitt eget liv. Og siden har han funnet det var best å holde kjeft."

Og en av de eldre la til noe som viste at mine ungdomssynder heller ikke var glemt.

Siden holder jeg meg borte fra bygdefolket. Men jeg tenker med meg: her er en syk mann på sitt rette sted; for her vil de alle dø.

11

Bror min gir meg mye å tenke på.

Han kom en dag glad og ivrig og foreslo, at om jeg ville kjøpe tilbake Høve, farsgården vår, så ville han være gårdsgutt hos meg og drive gården for meg. "For jeg lengter også hjem igjen," sa han og smilte, "helst på vårkanten slik som nå".

Jeg så på ham: "Det skulle du ha tenkt på før," svarte jeg. Og han fikk enda en gang høre min hjertens mening.

"Ikke for det," sa han; "jeg kan godt sitte i Kvernhusheia. Men i natt kom det for meg, at når du er sendt hjem på denne måten, så må det være meningen at jeg skal få komme tilbake til Høve igjen. Og når jeg fikk være gårdsdreng, så var der ingen risiko i det."

Han forklarte for meg, at det var tjener en skulle være; at en aldri var så fri som da; at en aldri kunne gjøre så mye godt som da, og hva det nå var alt. Lønn ville han ikke ha, men "mat og klær og et fast hjem, og så den fritid som jeg behøver til arbeidet for fanten min."

"Og til å fare omkring og holde bønnemøter?"

Han svarte: "Jeg holder ikke møter lengre."

"Nei, det er sant. Hvordan kan det ha seg?"

"Du vet dette vonde som hendte meg. Da fikk jeg se, at jeg ikke var voksen til å være lærer for andre.

Og så har jeg lært noe. Det er ikke vi som skal tale for folk. Livet vårt skal tale. De skal ikke høre våre fagre ord; de skal se våre gode gjerninger. Da lærer de takk og tro og glede."

Han lo. "Alltid skal vi ut og preke for andre! Straks vi har lært noe, skal vi opp på stoler og bord og forkynne det for andre! Men når de andre har lært det, gjør ikke de det heller; for de skal også ut og forkynne det for andre. Så blir alt bare snakk. Nei; den som vil gjøre noe godt, han skal holde sin munn og la gjerninger tale."

Jeg så på bror min; jeg hadde ikke tenkt at han hadde så mye forstand. Men jeg sa:

"Hvordan taler dine gjerninger for deg? Noen anser deg for gal, og andre for det som verre er."

"Det har jeg nok fortjent, Gunnar; men det skal jeg fortelle om en annen gang. I dag vil jeg bare vite om du vil ha meg til gårdsdreng."

Jeg hadde stor lyst til at si ja, men torde ikke. "Hvorfor skulle jeg kjøpe gård?" svarte jeg. "En gammel krank mann; og uten arving. Slekten vår er nok dømt, som han far sa."

Han tidde og gikk.

Underlig er han. Og jeg vet ikke hvor mye han er til stole på. Men han kan iblant være så lik han far.

12

September var fin og jeg følte meg frisk; det jeg lenge hadde tenkt på ble endelig av, jeg dro på besøk til søsteren min.

Hun er den eneste av mine søsken jeg har igjen. Bror min Pål hører ikke denne verden til; og de andre er hver på sin måte bortreist. Vår nest eldste søster ligger i jorden; de to yngste hilste for et par år siden på meg i Amerika.

Til Amerika søker ungdommen mer og mer. Som ventelig er. I sitt eget land er det mindre og mindre rom; Norge er en havnehage for embetsmenn og ligger der livløst og tiltaksløst.

Men eldste søsteren vår hadde fremdeles noe av det gamle blodet i seg. Råde land og styre folk ville hun; så giftet hun seg med bonde og lensmann Reidar Bø, nord i Fjordane, siden stortingsmann, og sitter nå på den gilde Bø-garden i gode kår.

Dit kom jeg og ble vel mottatt. Søsteren min så på meg en stund, før hun kjente meg igjen. Da ble øynene hennes våte: "nei er det du, Gunnar!"

"Du var god som kom," la hun til. "Vi har ellers begynt å vente på deg nå; vi hørte rykter like hit, at du var kommet." Vi ble sittende lenge å prate om gammelt og nytt. Vidt forskjellige veier hadde vi gått; å finne hverandre igjen var ikke helt liketil.

Jeg ble værende på Bø i flere dager. Serina spurte om ikke jeg kunne slå meg til der; jeg takket, men sa som sant var, at nest etter farsgården var hjembygda det beste for meg nå. Jeg så jeg at hun skjønnte det.

Han Reidar likte jeg godt; han er en grei mann. En kan få mot når en treffer slike; iblant, når han la ut for meg om den voksende politiske bondemakta, tenkte jeg: det kan være mer livshåp for dette folket en hva en tror slik til hverdags. Av de barna som var hjemme kom jeg særlig godt ut det med han Einar, en liten tettbygd femtenåring, stillferdig og stø, reint av en arbeidskar allerede; navnet gjorde vel sitt, det vet jeg. "Det er far vår han er oppkalt etter", sa mor hans; "det er ellers det gamle navnet, vet du; han oldefar hette Einar." Reidar smilte: "vi får holde oss til våre navn som jødene til sine," sa han. "Og Einar kan nok bli jordbruker", la mor hans til; "han liker seg alltid best, når han får være med på eng eller åker." Gutten lignet sterk på morsfolket sitt; særlig når han smilte, kom det fram noe i ansiktet som minnet meg om han far; gang på gang måtte jeg minnes den gamle folketroen at de som er gått bort kommer igjen i navnene sine.

Når søsteren min og jeg ble alene, snakket vi helst om Høve og barndommen; jeg skjønnte at hun sørger farsgården mer enn jeg som skulle vært arving. Om Pål dømte hun mindre strengt

enn jeg hadde ventet. "Han Pål, stakkar" sa hun, "han har visst ikke så lite av det som han far sleit med". Og siste dagen spurte hun meg rett ut: "du tar vel Høve tilbake, om det lager seg slik at du kunne få det?"

Jeg svarte mitt. Ikke arbeidsfør; ingen arving; "hadde jeg bare hatt en sønn som han Einar her!" kom jeg rent uforvarende til å si.

Hun så alvorlig på meg. Så sa hun stille: "det må du nok tro jeg har tenkt på." Og innen vi skiltes, hadde vi lovet hverandre at vi skulle tenke på dette. Hvem vet om det ikke enda kunne lage seg slik, at slekten fikk slektsgården tilbake. -

- Jeg reiste hjem med denne avtalen. Men nå forstår jeg, at dette er drøm og vil aldri bli annet. Per Høve har nok av arvinger. Og for den ungdom som nå vokser opp er ikke jorden det den var for de gamle.

13

Høstkvelden er kommet og regnet driver ned. Så sitter jeg her innestengt; og dagene blir lange.

Jeg har ingen andre bøker å føre lenger, og har begynt å føre bok over mitt liv. Men sykdommen blir verre og jeg er så urolig.

Morgen og kveld spør det i meg: "hvorfor ligger du her?"

Du er ikke mer hjemme her enn andre steder, sier det. Med kalde øyne stirrer barndomshjemmet på deg. Hva vil du her? Den som engang har rømt, finner aldri hjem igjen. Og lite har du her å minnes, annet enn dumhet og synd. Reis bort og gjem deg et sted, hvor du aldri har vært.

Men jeg knurrer og svarer: jeg vil ikke.

Jeg kjenner deg nå, du fredløse som jamrer og aldri tier, og som alltid lyver. Jeg fulgte deg lenge. Jeg flakket og flyttet fra sted til sted. Men alle steder var det likedan. Overalt ble jeg lei deg.

Sist lokket du med barndomshjemmet. Her skulle det være så godt. Nå er du allerede lei. Men nå kjenner jeg deg. Jeg lar meg ikke narre lenger.

Jeg får aldri fred. Jeg er selv denne uro som aldri stilles. La meg da lide min uro her like godt som der. Så sparer jeg flyttingen.

Jeg var en fremmed og en pilegrim og hadde ikke noe blivende sted. Aldri satte jeg meg og sa: her vil jeg bli; aldri bygde jeg og tenkte: her vil jeg bo. Jeg var sønn av en tid som har glemt hva hjem og ro er. Men er jeg fremmed, så la meg likegodt være fremmed her hjemme.

14

Tiden faller lang.

Ufør sitter jeg her og hører og ser, at de andre arbeider. Da smerter samvittigheten og jeg har det vondt. Jeg er trøtt men ikke utlevd. Livets krav har ennå tak i meg. Jeg kjenner dem som stikninger i en syk tann. Det er vondt å være gammel før tiden.

Jeg snakker med bestefar nedenunder, den gamle som sitter og huker seg ved ovnen og liksom kryper opp i hornet. Men han er for gammel. Han sier det samme hver gang. Tre-fire små hverdagsminner, og fire-fem små hverdagssannheter er alt som er igjen av hans liv og hans sjel. Og han glyrer på meg med hornøyne som ikke lenger ser.

Jeg stenger døren og legger i ovnen. Og sitter med en bok over knærne og lytter til vinden som fosser og suger, og på regnet som pisker og siler. For dette regnet er våtere enn annet regn, og tyngre. Det er som om verden gav seg over i gråt. Og himmelen er stengt og svart som sinnet hos en syk.

Boken glir ned, og jeg tar den ikke opp igjen. Alt de skriver om og pønsker ut er så fattig. Som lyng om høsten på den nakne heia. Som halm og hakk mot livet i det grønne.

Jeg blir sittende og spinne tanker som edderkoppen spinner vev. Men selv blir jeg hengende i vevet. Så våkner jeg av hjertet mitt, som rykker og river. Da tar jeg boken opp. Kan den ikke vekke tanker, så hender det at den kan spre dem.

Og jeg sender en takk til dem som skriver bøker.

15

Å, om jeg hadde en å be til om nettene.

For natten er lang og mørk. Og når jeg ligger her våken og vrir meg under fremmed manns tak, er jeg redd; for jeg er alene.

Og sykdommen brenner og hjertet skjelver. Og ute er der stengt, og vinden bryter, og havtåke og regndriv pisker mot vinduene.

Men på mørke loft og under morkne gulv gnager det med tenner og tusler med luskende skritt; jeg hører sukking og knaking og dumpe smell, og kan ikke skille klart mellom drøm og sannhet.

Men når jeg ligger slik alene, og ingen er våken, og vanviddet lurar, og hjertet i brystet flakser av angst som fugl i bur og vil ut, ut, men alt er stengt, da sitter det en hvit mann ved sengens fotende; og det står redsel om den hvite mannen.

Jeg vet hvem det er, at det er min venn og mitt håp. Men når han kommer meg så nær, gisper jeg og blir stiv; og kaldsvetten slår ut og legger seg på huden som mugg.

16

I disse tiden leter mange etter Gud; og noen skriver og forteller at nå har de funnet Gud. Jeg leser dette.

Men den ene kan ikke hjelpe den andre i den saken. Og det går for lett for dem. Og de skriver for godt. Og skriver. Vi tror så lite på ord. Og alt som blåses opp i lur vekker ulyst hos oss. Bror min har rett; gjerninger må tale.

Men heller ikke på gjerninger tror vi. Bror min har gjort gjerninger. Men folk går bare og spekulerer på hva som kan ligge under, og hva han med disse sine gjerninger vil oppnå. Livet sitt måtte den gi om vi skulle tro på ham; og heller ikke da ville vi tro, så sant det var mulighet for at offeret hans kunne komme i avisene.

Livet måtte han gi; men slik, at ingen visste det; ja, han selv måtte ikke vite at han gjorde noe ekstra stort. I lønndom måtte han blø, med skjemt på tungen og smil om munnen; og sitt hår måtte han salve, og sitt ansikt måtte han vaske, slik at ingen så at han blødde, men alle så skjevt til galningen og sa: den som kunne ta verden så lett!

Da ville vi, når alt en dag kom fram, tro at her var det noe verdifullt i verden.

Bror min blåser for mye i luren. Derfor tror jeg ham ikke.

17

Føre bok over mitt liv skulle jeg; og finne lærdom og lovmessighet og sammenheng.

Men enten det er sykdom eller alders visdom: det meste kommer på *tap*. Og Resten under *debet*. Og liten glede har jeg av regnskapet mitt.

Alt ser annerledes ut etterpå. Det jeg anså som vinst i verden synes meg nå forgjeves. Og det som var min trøst og min fornøyelse, det vender nå vrangen ut og er ikke lystig.

Det er trollskap, som gjør grimaser til meg og rekker tunge. Men det som jeg ikke brydde meg om, ja til og med kastet fra meg og sa: dette er fåfengt og uten nytte og fornuft, det synes nå snarere minneverdig.

Er det dommedag i meg? Må jeg sitte her og dømme meg selv? Strenge dommer, glem ikke de formildende omstendigheter!

Hardt var det å leve på jorden. De trækker og tramper ned og kravler seg fram over lik; og steinhjerte må den ha, og stålknoker, som skal kunne fri seg og holde seg ovenpå. Jeg erfarte det i vonde år. Og fremdeles sitter det blodflekker etter det i sjelen.

Jeg var hard. Jeg hadde gått i livets nedgangsskole og herdet meg. Hos trollmennene var jeg, de som regner ut verden og får jern til å flyte og seiler med selvgjort bøl og snakker tvers over havet; deres visdom lærte jeg; og jeg ble hard. Men det var dyrt; gleden tok de i vederlag for kunnskapen sin; og da jeg hadde lært livsloven: makten rår, kom Gud bort for meg. Og det sluknet i meg og kjølnet; og verden ble som et tomt hus der ingen bor. Men jeg lo og følte meg fri; og siden trampet jeg ned omkring meg, jeg som de andre.

Og jeg var hos trollheksene, de som forvrenger synet og fordreier sinnet og fortryller folk og suger sjelen av dem i blodige netter. For i mitt indre brant det av uro og het lyst som et helvete; og verden var tom; og jeg måtte prøve livet til bunns og til bermen. Og alt det de visste om beruselse og trolsk lykksalighet, lærte de meg. Det var dyrt. Det kostet meg min ungdom. Og da jeg gikk fra dem, så jeg at de var hule, og at de ikke hadde noe hjerte.

Siden var alle hule i ryggen i mine øyne, og der fantes ingen kjærlighet og ingen tro. Da ble jeg hard til bunns og hjerteløs. Og jeg lot henne gå som jeg hadde elsket, hun den troskyldige som ventet på meg; og jeg giftet meg med gull, og lånte ut gullet for renter, men jeg vet om den som tok enda høyere renter og som nå sitter i myndighetsstilling. -

Men hun som fulgte med gullet holdt av meg; og som årene gikk, avtok trolldommen. Da hadde hun lært av meg. Og hun ble en trollheks som de andre og fløy fra meg. Men den som hun fløy bort med var min siste venn, den troløse, som jeg hater for evig.

Da kom det opp at jeg var blitt myk. Jeg var ikke stein og ikke stål. Syk ble jeg, og ør, og mistet søvnen, og gammelt ondt kom opp; og hadde jeg trampet på andre før, så trampet andre nå på meg; og snart lå jeg nedbrutt og arm, og hadde intet igjen for all mitt strev. Da sa jeg: sannelig, det jeg før kastet fra meg var livet.

Men det en kaster fra seg finner en aldri igjen. Og liten glede har jeg av mitt regnskap.

18

Bror min er ikke furten. Rett som det er titter han innom, og er som om det aldri skulle være sagt et vondt ord imellom oss.

Det skal være kristendom. Men jeg tenker at han nok ville vært annerledes mot meg, om han hadde visst alt om meg.

Det strides om ham overalt. Her i huset er mannen mot ham og kona for ham. "Han er en luring som alle hellige," sier mannen. Kona svarer ikke på det; men til meg sier hun: "han er ikke som de andre." Og smilende tilføyer hun: "han har råd for alt; meg lærte han å tukte mannen min." "Så? Var mannen din så ille?" - "Han var et troll!" - "Hvilket råd fikk du for det da?" - "Jeg skulle sette min glede i å gjøre mer enn min skyldighet." - "Og det hjalp?" - "Ja, til sist hjalp det." Og hun forteller meg mye godt om bror min.

Mange ting har han vært oppe i, og på mange måter blir han dømt. Vanlig folk sier det vanlige: han er gal. De gudelige sier: han har djevelen. Men noen betrakter ham som en profet. For han ofret for Guds skyld alt han hadde kjært, og nå sitter han i sin utmark og lever av sitt strev; og han går omkring og gjør vel mot alle som er i nød; for han tjener mesteren.

Og alle slags folk søker ham, helst i hemmelighet, og får råd og veiledning om smått og stort; og i grunnen tror alle at han er noe ekstraordinært.

Jeg må finne ut av ham. Men jeg skjønner nå, at om det hendte at en møtte noe godt på jorden, så ville en ikke lett kunne skjelne det fra galskap eller falsk list.

For det gode er ikke til å tro.

19

(Kveldssukk.) Enda en dag.

En gagnløs lang dag.

Og enda en natt.
En hvileløs lang natt.
Det sprenger i hodet.
Det verker i brystet.
Det rykker, banker, brenner.
Og dette holder på.
Endeløst.
Stundom bedre, stundom verre;
vondt evinnelig.
D'er ormen som ikke dør.
Ilden som ikke slukkes.
Åh.
Den som visste hva det skal være godt for.

Å du der oppe - nei, nei.
Jeg ber ikke.
Hvem skulde jeg bede til.
Men alle folk får dø.
Gamle og unge.
Stort og smått.
Alle slokner de
og blir gjemt.
Sterke, friske folk
dør for et godt ord.

Men en arming som går her
og verken kan leve eller dø,
han skal gå og dingle
til dommedag.

Er det mening i slikt?

Jeg orker ikke dette.

Jeg kan ikke arbeide om dagen;

jeg kan ikke hvile om natten.

Tankene mine visner,

som løv faller.

Og på denne martyrbenk som kaldes en seng,

skal jeg slites og strekkes en lang natt;

og fra martyrbenken skal jeg i morgen

inn i den spikertønna, som heter dag,

og rulle og rives på hvasse spisser.

Og så ingen å beklage seg til,

eller å anklage.

Ingen styrer.

Ingen som har ansvar.

Anarki.

Enhver gjør det som er godt i hans øyne;

enhver lider som det er verst for hans rygg.

Å rolig, rolig,

du hjerte der inne!

Jeg vil sove;

jeg vil lure meg unna.

Bare jeg kunne få snu meg litt,

Slik at jeg ikke hørte hjertet mitt,

og alle disse urolige pulsslag,

og al denne susing og banking

av et liv som slites i stykker.

Åh.

Natten er best likevel.

For da er det stille.

Ingen ler og ingen skriker.

Og det går ikke i dørene.

Og de kommer ikke med regninger.

Og ingen sier: kom å få deg mat.

Når en bare ikke behøvde å stå opp igjen!

20

Bror min har visst sjelden ro; og trygg er han ingen steder. I går kom en journalist og oppsøkte ham her hos meg; for å spørre ham ut og sette ham i avisen.

Og han snakket mye og lenge på sitt avisspråk. Herr Høve måtte unnskyldes; "Luren" interesserte seg meget for den åndelige bevegelse han hadde vakt, og hadde allerede hatt flere innlegg både for og imot; for vårt prinsipp er: fri diskusjon; ja, herr Høve hadde vel innsett det?

Bror min svarte at han ikke er herr Høve, men Pål i Kvernhusheia, og at han ikke læste aviser.

"De har da ikke noe imot avisene?" spurte journalisten.

"Jo," svarte Pål. "Tar jeg i en avis er det, som å komme inn i en skjenkestue. Hver skravler om sitt; noen krangler og slåss, andre gjøner og ler, andre farer med sladder og skaper mistanke og vonde ord; og handelsmenn og bondefangere skryter og snyter. Jeg skynder meg ut fra all denne ståhei og fra denne tette luft; jeg blir tanketom av det og uren i sjelen."

Blidt forsvarte den fremmede avisene, og særlig "Luren". "Og som sagt, 'Luren' interesserer seg meget for Dem."

"Men jeg interesserer meg ikke for 'Luren'."

"De interesserer Dem kanskje mer for 'Posten'?"

"'Posten' har jeg kasta ut før."

"Men 'Luren' arbeider da i samme retning som De: for småfolk og for dem som lider urett, og særlig for arbeiderne. Det er sant! hva sier De om streiken der inne nå?"

"Vil arbeideren heller sulte og streike i byen enn leve smått og strevsomt på landet, så får han få det som han vil. Var det ellers noe?"

Journalisten smilte brydd og reiste seg.

"Det nytter vel ikke; det var noen spørsmål om det livssyn De forkynner; for vårt prinsipp er fri diskusjon; fram med alle meninger, så folk selv kan velge. - Men som sagt -."

"Alle meninger, ja. Fri diskusjon. Med og mot. Største sortering i meninger og livssyn. Pokker med dere avisfolk, som interesserer dere for alt og rører i hop alt, og gir oss tre livssyn om dagen og ti løgner og tjue ulykker, men tar ettertanken fra oss! Gå hjem til din redaksjon, far, og skjenk ut dine sensasjonsdrammer; men la alvorlige ting være i fred. Farvel!"

Da journalisten var gått, sa jeg: "du var uhøflig."

"Å," jamret han, "disse bladlus i Herrens vingård! all saft og kraft tærer de opp. Hvem kan lenger lese; hvem kan holde fast en alvorstanke; hvem husker et viktig ord fra i går til i dag? De vasker oss ut. Alt går i ett, pjatt og sannhet, moro og mord, kirke og sirkus, manndom og tyvekunster; alt er bra som fordriver tiden, og alt er glemt når avisen legges bort. Og bladet går i søppla og folket gjesper."

Han er ikke lenger en av dem som lar noen blåse i luren for seg.

21

Bror min driver med kristendom, og ute i verden driver de med revolusjon; det ene er fåfengt og det andre er likeså fåfengt.

Verden blir værende det den er. Makta rår; og makt er money. Pengehelvetet kan vi forbanne; men vi slukker det ikke. Minst med petroleum.

Opprør styrker makta; lærer den å forsikre seg. Det store revolusjonen gjorde ikke slutt på trelldommen; gav den bare et nytt navn og ny ham; siden er den blitt verre og ikke bedre.

De gamle trellene hadde hver sin herre å holde seg til. Og herren kunne pine dem eller sulte dem; men det lønte seg ikke; å sultefore en trell var ikke visere enn å sultefore en hest. Trellene fikk så de klarte seg; ofte klarte de seg godt.

Nå er det verre. Trellene er frie; de er herreløse. De er forsvarsløse. Herrene er som før frie for ansvar, og frie for det gamle forretningsansvaret attpå til. De bruker treller når de trenger treller; sparker dem siden. Og trellene må være glade så lenge de tjener så mye at de nettopp kan leve.

Nå begynner arbeiderne å forstå at de må holde sammen. Og holder de godt sammen, både mot herrene og mot flokken som går og sulter, så kan de holde lønnen relativt høyt - i gode tider. Men jo høyere arbeidslønn, dess før blir det nedgangstider og arbeidsstans. Og nå lærer herrene på sin kant å holde sammen.

Det ser farlig ut iblant: spøker for nye revolusjoner. Men makta er på pengesiden. Sosialister og anarkister kan ha krutt og dynamitt; men det kristelige samfunn har mer krutt og dynamitt, og i tillegg folk som er opplært til å bruke krutt og dynamitt; med et par kanoner kan de på en halv times tid gjøre de største arbeiderbyer til lapskaus.

Nå har en ny tanke kommet fram. Og oppstått i Amerika kan den da ikke være bare en drøm. La folk få jorda tilbake! sier amerikaneren. La det få rett over jorda, så ingen mer kan ta den

fra noen! Da vil folk klare seg, og pengemannen og samfunnet med. Og revolusjon blir unødvendig. Folket vil få jorda tilbake, når det blir lagt en så pass stor skatt på den at det ikke lønner seg å sitte med mer jord enn det en kan bruke; den som har for mye vil da selge, så alle etter hvert kan få det de trenger.

Det er godt ut-tenkt. Og vil hjelpe. Til dess guden Money har funnet nye veier.

Rettferdighet er en småfolktanke. I verden krafser enhver til seg hva han kan få tak i; og den som ikke får noe; han sulter; det er som i dyreskogen.

Bare *en* rettferdighetens lov finnes på jorden: den at alle må dø. Og vi får trøste oss med, at om en dør av for mye eller for lite mat, så blir det sånn noen lunne det samme.

22

"Å hjelpe de fattige er å ale fram dagdrivere," sier jeg.

"Nei," svarer han; "ikke når jeg hjelper dem med mitt eget arbeid."

Dagdrivere avler dagdrivere, og fanten trives i rikdom som makk i et kadaver. Så lenge beundrer de små de store til de tenker: vi vil også leve godt med lite strev; men den som arbeider lærer andre å arbeide."

"Med arbeidet ditt oppnår du knapt mer enn å hjelpe deg selv," mener jeg. Han smiler.

"Du vet ikke hvor lite en behøver. Ingen vet det nå lenger, etter at de begynte å leve for penger. Men det er dårskapen som koster, mer enn maten."

"Jeg snakker om samfunnet. Selve samfunnet krever at enhver tenker på seg, på alderdommen og på avkommet. Han svarer:

"Denne allemanns-krigen der alle er mot alle, som du kaller samfunn, vedkommer meg så lite. Jeg gir keiseren det som er hans; og gjelder det å ofre, om så det var liv og blod, er Jesu følgesvenn den første; men det rette samfunn må bygges på samarbeid og fred, og ikke på ufred. Og den som vil helbrede samfunnet må begynne med seg selv."

Og han forteller meg, at den rette måten å ha omsorg for sin alderdom, det er å hjelpe andre. For kommer da den dagen at en selv er i nød, så lar en de andre få hjelpe seg; "og det er den eneste glede en da kan gjøre sine medmennesker."

Jeg må le. "Du hører ikke hjemme i denne tiden," sier jeg.

"Nei, gudskjelov," svarer bror min.

23

At livet er sol-kraft, sol-ild, det begriper jeg om natten. Når solen blir borte, slukner vi.

Og får vi ikke slukne i søvn, ser vi spøkelser og får feber. Da hersker døden og maren rir. Og helveteståke legger seg over halvt utslukte øyne.

Langsomme grå tanker tøyer seg fram fra krokene. Vonde minner sitter inni skyggen, halvt gjemt, med grønne øyne glør de. Og nattlampa kjemper med mørket som forstanden med ørska.

--- Synd? Nei. Jeg syndet ikke. Jeg levde etter livsloven. Guds lov. Som er, at det ene skal ete opp det andre.

Eller er det seg ikke slik? Er ikke alle ting til for at de skal nære hverandre og løse seg opp i hverandre; og er ikke livet til for at det skal være denne brede strøm av skiftende former og dette blanke hav av skiftende lys og hele denne endeløse rikdom av mangfold som er evigheten?

For slik sier visdommen: Dette er livet, at det ene spiser det andre og senere selv blir spist. Enhver gjør seg til et fett slaktekveg for sin overmann. Jeg spiste mens jeg kunne, og ble deretter selv spist; og når tiden kommer, lar jeg meg til siste rest ete av makk og mugg; for tilsist er det våre undersåtter som eter oss.

Jeg fulgte livsloven; jeg bøyer meg for livsloven; så blir jeg oppslukt i livets store mage og oppløses og fordøyes, og på nytt oppsuges jeg i livets blodomløp; hvorfor skjelver jeg da?

Denne blodstrømmen er det evige liv.

24

Jeg sa med meg selv: dette livet har de tvunget på deg; du skylder ingen noe for det; få med deg den nytelse du kan, og la det så fare.

Når jeg har hatt mitt tilfredshet av det, kan jeg da ikke la det fare.

Det er utslitt og intet verd. Det er en plage og en byrde, og jeg orker knapt bære det. Men da jeg en vond natt tok fram mine sterke dråper, de jeg hadde gjemt som redning og utvei fra min verste tid, da kunne jeg ikke med all min makt få meg til at ta dem. Jeg var ikke redd for døden. Jeg kunne bare ikke slippe livet. Dette utslitte livet, jeg holdt på det som på en skatt. Jeg klynger meg til det som et barn til sin mor. Mot min vilje. Hvem forstår seg på slikt?

De påtvang meg livet; var det for min skyld? Var det en gave jeg fikk? En gave så herlig, at selv når den er oppbrukt og ikke mer tess, er den herligere enn verden?

Finnes det noe herligere enn verden? Og den har jeg ødet og spilt? Er det dette som gjør deg så urolig, du hjerte der inne? Frykter du for regnskapet? Tenker du på den late tjeneren, som gravde ned sitt pund og somlet bort sin tid; og da dagen kom, hadde han ikke vunnet noen ting, men ble jamvel fratatt det han hadde fått?

25

Om sommeren er jeg ute så mye jeg kan. Går og slentrer; titter innom her og der; finner ikke så få jeg kjenner. Og mye gammelt er det å minnes, og mye nytt å undres over. Men nå er vi ferdige for i år. Vinteren tar til; jorden dør; sval og ren legger snøen seg over alt og gjemmer alt, åker og ur, stubber og stein, skrap og avfald og alt mulig. Og alt blir vakkert; og alt får ro.

Ja kom, vinter, med din svale ro og din rene luft; kom med ditt hvite laken. Kom og dekk til alt avfall og rusk. Meg med, du rene vinter! -

Å dø er ingenting. Vi gjør oss for store tanker om det som med det meste her i verden. Vi kommer da til å tenke som så ofte: Å - var det ikke annet!

Men har du svære smerter i kropp eller sjel, da er en morfinsprøyte bedre enn en trøstepreken. Det er råd for alt; og når det ikke er råd lenger, behøves ingen råd.

Sier doktoren.

- Og alt blir gjemt og glemt under den hvite snøen.

26

Du gnager der inne, nå kunne du vel la meg være i fred.

Hva vil du? Du piner meg. Hvem er du? Er det gamle skygger? Trosforestillinger som jeg har manet ut av minnet men ikke ut av blodet? Er det samvittighet? Sitter det en sjel der inne og gråter over et forspilt liv? Å la være. Hva nytter det? Alt liv er spilt. Eller hadde jeg lovet noe? Hadde jeg bundet meg; er det noen som legger krav på meg?

La meg være. Jeg var den jeg var. Hvem skulle jeg ellers ha vært? Kan en neger skifte sin hud eller en flyndre sine flekker? Jeg var skapt slik, og derfor ble min skjebne som den ble. Har noen skyld, må det være han som har skapt meg; men det er ingen som har skapt meg. Jeg er frambrakt av den uendelige livets strøm. Jeg er en dråpe; hvem bryr seg om dråpen?

Men er der noen som har krav på meg, så la ham komme. La ham tre fram og dokumentere sine krav. Jeg tar gjerne min dom, bare alt går riktig til, og jeg får greie på hvem jeg har med å gjøre.

27

Synd?

Å ja, du arme far. Du som alltid følger meg i dagens tanker, og i nattens drømmer. Ja, jeg vet det.

Men jeg var ung. Jeg visste ikke at et hjerte kan lide slik. Jeg visste ikke at en mann kan dø av kvide. Nå vet jeg det. Er det min skyld at det er for sent?

Og du, Anny. Som reiste deg så blek og gikk. Med tårer som rant. Og det ene stille ord farvel. Og siden lot deg banke i hjel av en cowboy.

Jeg vet det, Anny; jeg vet det. Jeg har angret så sårt så mang en vond dag. Men hva hjelper det å angre?

Hu, der er de. De vil fram. De trenger seg på. Med blodskutte øyne, bleke. Hyssj; de murrer; de stirrer; de løfter hendene mot himmelen. I Jesu navn; jeg kan ikke hjelpe dere; bort! Det var ikke min skyld. Jeg gjorde hva jeg måtte. Verden var slik. Meg og mine måtte jeg tenke

på; hva skulle jeg gjøre? Hadde jeg vært den svakeste, så hadde dere gjort det samme mot meg.

Da tier de. De vet det. De vet at det er sant. De viker tilbake, inn i sine skygger.

Men de kommer tilbake. Hvor skal jeg gjemme meg og gjøre av meg? Hu, disse mødrene; sortkledde, blodig forgråtte, med blåsultne unger. Og der er han. Han med blodflekken. Bort! Det var ikke min skyld! Jeg visste det ikke! Det var business, business! og enhver må passe seg. Og den som ikke er sterk nok, eller klok nok, den må svi, hvem det så enn er. Og den som går under må likevel være glad; for den som vinner må lide lengst og verst; og det er ingen nåde lenger. For Faderen er borte; men helvete brenner som før med blå flammer og uslukkelig ild i vårt eget bryst.

Hu! Bort! Fader vår, du som er i himlene -

28

La like godt de som syndet mot meg møte fram! Det er nok av dem, og jeg glemmer dem det ikke.

Nei, nei; ikke du.

Jeg vil ikke si noe på deg.

Det var jeg som syndet verst

og løy for deg som var ung,

og ødela ditt liv,

enda du holdt av meg.

Nei; ikke du.

Skjønt det var hardt

da du gikk,

nettopp da jeg begynte å se deg

og forstå deg.

Ja, var du her,

du bleke, du sterke!

Da led jeg ikke slik,

tror jeg.

Nei, vend deg ikke bort.

La meg se dine øyne,
dine store, sorte øyne.
De er kalde, jeg vet det;
men la meg se dem;
la meg se dypt inn i dem,
om det ikke ennå innerst inne
skulde være en tanke for meg,
en liten god tanke.

Gå ikke fra meg!
Du skulle være her,
og være god mot meg;
og jeg skulle lære å elske deg,
og du skulde sitte her,
og følge meg
gjennom de mørke dyp
fram til den trange porten.

Nei!
Rop ikke på hans navn!
Gjem deg ikke i hans arm!
Aldri skal du der være trygg;
aldri får du der fred;
jeg spøker for deg;
mellom ham og deg
ligger jeg som en vond samvittighet,
et gufs fra graven,
som et kaldt minne;
aldri skal du få ro;

for ham følger jeg fra min grav
alltid,
med pinende tanker
og sjelesyke og vanvidd,
så han aldri skal være glad,
men redd,
redd i sitt hjerte, redd i sin samvittighet,
redd for Gud og mennesker,
inntil han blir redd seg selv,
og redd for deg,
og dør som jeg nå,
alene og i angst.

Ja gå; når du vil!
Jeg hater deg.
Mine barn tok du,
først deres sinn, siden alt;
fremmede vokser de opp langt borte
og glemmer far sin.
Ondt skal følge dere
hvor dere ferdes,
og han som ligger i graven
tilgir dere aldri.

29

Vonde tanker er sterke; det finnes ingen råd for dem.

Redselen ringer meg inne. Det finnes ingen vei ut. Jeg kjenner det store mørke, ser det kommer sigende, sigende som tåken fra havet, og svøper meg inn, og fører meg bort, dit, hvor ingen frelsende arm lenger når.

Hjelp! Å, hvorfor roper jeg om hjelp, når det ikke er noen som hører.

Hvorfor er du ikke,

slik at jeg kunne knele for deg,
og rope av min nød,
av min dype nød,
og du ville svare,
og dømme meg,
og la dine tordenskrall
rulle;
og jeg fikk gjøre bot,
og forklare deg alt,
og du ville forstå det,
og hjelpe meg,
og ta redselen fra meg.

Hvorfor er du ikke?
Hvor ble du av?
Ble du lei oss;
kunne du ikke bo her mer?
Ble vi for urene for deg,
for små;
ble det for lavt under taket
i våre hjerter,
for trangt, for kummerlig;
kunne du ikke finne rom i sjeler
som ble til pengesekker
og regnestykker;
og i himmelen ble det heller ikke værendes
for all den eim av blod
og all den stank av urene tanker;
og du drog deg bort,

og gav verden fra deg?
Sannelig,
jeg er ikke den bortkomne sønn;
men du er en bortkommen far;
og ingen våger lenger å vente deg tilbake;
men av alle dine små er du sårt savnet.

Men du er.
Jeg kjenner deg.
Du er loven,
Livsloven,
den uforanderlige,
i går, i dag,
i alle evigheter den samme.

Du er ikke mild,
du er ikke harm;
du er det nakne fjell,
kaldt, høyt, bratt;
og du ser ikke,
og hører ikke;
og ditt hjerte er malm;
og det er is omkring ditt hode.
Derfor er jeg dømt.
Og det er ikke råd.
Det er ingen å rope til,
og ingen som kan rekke meg en hand,
når stunden kommer,
og det sorte dyp åpner sitt svelg

og gaper.

Og redselen snører seg
om mitt syke hjerte
som en kald orm;
og mine rop
og mitt skjelvende sukk
dør i natten.

30

En skriftefar kunne løftet av meg mine tunge minner. En klok, fin mann, som kjente verden og livet og hjertet vårt, og som en våget å snakke ut med, han kunne gjøre det. Men hvor finner jeg en slik? Protestantene har bare teologer. Og en fremmed forstår meg ikke.

Men så tenker jeg: i grunnen er alle fremmede. Det finnes ikke på jorden to som snakker samme språk. Hver legger sitt i ordene; de snakker med samme ord om hver sine ting. Og jeg vet ikke hva jeg sier blir til i hjernen hos den som hører det. Jeg vil ikke ha noen skriftefar.

Jeg vil være sterk.

Den vise sier til barnet: du er stor; og til sin kvinne: du er en engel; og til sin venn: behøver du penger? og til folket: Hurra. Men trenger han å lette sitt hjerte med et sant ord, så låser han seg inne bak tre låser, og hvisker ordet med hånden over munnen, slik at ingen skal høre uten bare den ene som han vet forstår.

Derfor snakker alle gamle folk med seg selv. De har i et langt liv lært det.

En lærer så lenge en lever; og hver lærdom er en ny sorg. Og hver sorg en ny kraft. Men ingen er utlært, før han har lært å tie.

31

Å du gode, du hellige,
du som kom og ville hjelpe,
og føre de fortapte hjem,
og lege de syke,
og gi de trette ro
å, at du ikke lenger er på jorden.

Jeg ville så gjerne ha funnet deg,
og fortalt deg min nød,
at jeg er syk,
og har syndet
og har forspilt mitt liv,
og har somlet meg selv bort
og har fart vill
og er en fortapt sønn;
men da jeg søkte hjem,
var det ingen som tok imot meg.

Og du ville se mildt på meg
og gi meg et godt ord,
og legge hendene på meg
og lege meg.
Og jeg ble sterk
og levde et nytt liv
og fant hjem igjen til sist
til Faderen.

Men det er for sent.
Du er forsvunnet.
De har gjort deg til Gud.
Nå sitter du der oppe og dømmer
som far din.
Og hva kunne det nytte meg.
Om jeg nådde fram til deg,
du ville se hvast på meg

og si: hør, min gode mann,
hvordan våger du deg hit
uten å være høytidskledd.
Og jeg våget så visst ikke å svare.

En Gud?
Hva skal vi med Gud?
Fordømme oss
kan vi selv.
Men en menneskesønn,
som kjente oss,
og visste alt,
og hadde legende ord,
og hjelp
der de andre bare har dommer
og kalde øyne;
en menneskesønn - - -

Å, at du ikke lenger er på jorden.

32

Gamlingen nede går og tusler og skal dø. Og bror min kommer stundom og leser for ham.

Da titter han gjerne innom til meg også. Har han en liten stund tilovers, så setter han seg og snakker om løst og fast. Og jeg lytter og følger med, om jeg kunne finne noe galt med ham.

Men jeg finner ikke noe.

Ondt finnes ikke i ham, så langt min forståelse når. Og regne kan han ikke. Slik er han lite smart. Jeg tror ikke han overveier så nøye sine rare påfunn.

Og ingen ting sykt finner jeg hos ham. Det er ikke noe ved ham som skremmer, og ingenting frastøter. Han har noe godt med seg; jeg blir roligere når han kommer. Og et godt, jevnt

humør har han; ingen henførelse eller lunefullhet. Snarere noe avdempet, stillferdig, som etter sorg og tunge tilskikkelser. Han har mistet mye.

Men jeg lar meg ikke lett overbevise. For det kan være mange tegn på galskap, men ikke ett sikkert tegn på fornuft. Så snaut finnes det en eneste mann en ikke kunne lamme ved å skrike høyt: han er gal.

Jeg sa til bror min: "nå skal du fortelle meg den riktige årsaken til at du gav bort eiendommen din."

Han smilte og svarte: "Du tror meg ikke. Men jeg måtte. Verden hadde fått tak i meg. Jeg fikk makt. De flokket seg omkring meg; og vennene mine rådde bygda. Og jeg kjente at jeg likte det. Da våknet jeg og så meg omkring. Og jeg så at det spøkte for meg. Jeg rev meg løs. Men jeg var fortunlet og forskremt og fant ikke den rett løsning."

"Innrømmer du det, Pål?"

"Venstre hånd skal ikke vite hva den høyre gjør; men dette ble det bråk av. Ryktet gikk ut over alle bygder; jeg ble til en sensasjon; og det jeg hadde gjort ble mistolket og gjorde skade. Pengegaven mine har gjort ille."

"Sier du det?"

"Penger gjør alltid vondt. Gaven og giveren må ikke skilles. Fattigkasshjelp gjør fattigfolk til herk, uansett hvordan en steller seg. Gaven min ble en fattigkasse; og de som fikk hjelp tok hjelpen som en rett og knurret fordi de ikke fikk mer; men de som ikke fikk noe, ble fulle av hat og harme. Ikke kjærlighet, men misunnelse, grodde etter gaven."

Han var blitt alvorlig. Men så smilte han: "Alltid noe nytt må en lære og lære. Av hvert mistak vokser visdom; og av syndene sine må en bygge seg en trappetige; for det er høyt opp."

"Men," sa jeg; "er det ikke du som lærer at vi skal være fullkomne?"

Han smilte. "Vår vilje må være hel."

Jeg tenkte med meg: en slipper nok ikke fra ham ved å kalde ham galning.

33

Jeg spør om det er sant at han kan lege sykdommer. Nei, sier han.

Jeg fortsetter.

"De forteller at du farer omkring og ber for syke og legger hendene på dem. Jeg vil si deg likefram: Jeg liker ikke slikt."

"Det lindrer iblant. Og en skal forsøke alt som kan være til hjelp. For *det* er kristendom, at vi hjelper hverandre."

Jeg tier. Han tar ordet igjen:

"Plagene våre er av mange slags; de fleste er sinnslidelse. Det er sjelen som er syk. Og har den ikke sin kraft, vinner alt vondt inn på oss. Da styrker bønner, om det finnes tro; sjelen samler seg å får ny kraft og motstand.

"Har du en Gud som hører bønner, så vis meg ham," sa jeg.

Han lo. "Ja, tegn vil vi ha."

"Svar meg nå. Alt dere ber om skal dere få, står det."

"I mitt navn, står det. Det betyr: når vi ber som han bad. Men dette var hans bønn: skje din vilje.

Stundom tror vi at vi ser underer. Men å be, det er ikke å gjøre trolldom i Guds navn; gjennom bønner skal vi løfte oss opp til å ville Guds vilje. Og oppnår vi dette høyeste, så får vi alt det vi ønsker. Og det er livets forløsning, at min vilje blir ett med allviljen.

Men mye mening i den gamle sjelesørgervisdom. Bønn, arbeid og faste er tre gode gamle våpen; mange onde ånder er drevet ut med dem. Sykdom og synd henger slik sammen, at sjelehelbredelse ofte blir legemshelbredelse. Ungdom spør meg iblant om råd mot den urene lyst. Faste, svarer jeg; arbeid, og når det ikke er nok, faste. Jeg har sett støe karer vokse etter det.

Ofte trengs det bare et sterkt ord fra en frisk mann, så gir sinnslidelsen seg, og sveklingen kvikner. Dette har jeg ofte erfart. For det er mye sinnslidelse og motløshet blant folket. Og den gamle legekunsten er god for den som først og fremst trenger legedom på viljen.

34

"Sjelen". Han taler så lettvent om sjelen. Vet han ikke at et menneske er en organisme, en oppsamling av celler, en cellestat, og at hver celle har sin sjel? Vår sjel er bare samspillet av disse cellesjeler.

Men en kommer vel like langt med alle våre ord. Vi kan si om sjelen hva vi vil; den lever det samme liv der inne for det; og spørsmålet dør ikke.

Denne uro, denne glød, dette som bever og brenner og skjelver og slår gnister og sier " jeg" like inn i døden, det er sjelen, hva en så enn kaller den.

Å du min arme sjel, som volder meg all denne pine og brann. Om jeg bare kunne tatt deg inn til meg som en syk fugl og kjærtegnet deg og trøstet deg. For jeg kjenner deg og har vondt av deg, og vet at du trenger trøst, og at du ellers ingen får. Om jeg bare kunne leke deg rolig og syng deg trygg, du arme skremte fugl!

Stakkar, som du skjelver; stakkar, så forpjusket og ribbet du er. Du fløy for mye. Du kunne ikke sitte i ro. En gammel sol-drøm drev deg; du måtte opp og ut og lete og se. Full tilfredsstillelse ønsket du; og du søkte vidt og for høyt og lavt. Men alltid stengte skyer og fjell; og hauker og hakkende klør var etter deg.

Ikke skjelv. Vær ikke redd. Jeg var ond mot deg; jeg tenkte for lite på deg; nå ligger du der sønderbrutt og arm, og har mistet vingefjørene. Men hvil deg nå. Den solen du drømte om drar deg vel til seg en gang; om ikke før, så i dine siste drømmer.

35

Bror min sier til meg: "du synes ikke å være fornøyd med livet ditt."

Jeg svarer: "mye har jeg ikke igjen for det."

"Var det noe du hadde tenkt å oppnå?"

"Jeg ville oppnå rikdom."

"Hva ville du med rikdom?"

"Rikdom er makt."

"Hva ville du med makt?"

"Makta rår."

"Hvorfor ville du råde?"

"Da først er en fri og kan nyte livet."

Han lo. "Nyte livet er å forøde det. Det har du gjort, min bror. Hvorfor klager du da? Litt mer moro, litt mindre moro, det blir det samme til slutt. Fasit er null i alle fall."

"En får ikke ro til å leve," knurrer jeg. "Det går opp i mas. Fornødenheter må en skaffe seg, så en kan være trygg; av livet får en bare et jafs en gang imellom. Og når fornødenhetene er tilveiebrakt, så er livskraften oppbrukt."

"Menneskene har glemt å leve," sier han. "Livet skulle være kunst, men er blitt forretning. De setter ikke sitt livs mening i arbeidet, men i hva de kan få for arbeidet; og livskunsten består i å snyte seg til største vinst for minste vederlag. Og livet blir ikke skaperglede og arbeidsro, men et endeløst jag; for livets mening og sjelefred kan en verken kjøpe eller fuske seg til; og alt en skaffer seg blir for lite. Og i stedet for lykke må en nøye seg med moro.

Men livsgnisten hadde du, bror. Denne tindrende gnist, som ligger i barmen og gløder i sorg som i glede og fyller hver stund av vårt liv med sin stille fest, den hadde du. Og den var for deg vederlag for alt, så om du hadde det aldri så vondt, så ønsket du likevel å leve. For om livet blir oss lidelse eller lyst, så blir dette en liten ting mot selve livsgnisten.

Derfor skal du være fornøyd med det du har fått og ennå har; for skjønt du er syk, ønsker du å leve. Å nyte livet var ditt livsmål, og det har du gjort. Og den som nyter livet skal ikke samtidig vente noe igjen for det. Du er bonde og vet, at det blir ikke smør av den fløten som er oppdrukket."

36

"Mesteren har sine elever i alle kirker og kirkesamfunn, men de er ikke alltid like lette at finne. Her hos oss er det ennå vanskeligere. Det er lettere for kamelen å gå gjennom et nåløye enn det er for den rettroende lutheraner å slippe gjennom Paulus fram til mesteren.

Troen er god, når den er en trygghet i meg selv og et lys jeg trenger og en hvile for mine tanker; og en god filosofi er en stor ting. Men verken i teologi eller filosofi blir du eksaminert i dommens øyeblikk; og ingen har lovet oss lønn for vår lutherdom; men et er sikkert: at jeg er dømt om jeg dømmer andre.

Mesteren lot rolig fariseerne tro og sadduseerne fornekte oppstandelsen; og han sa ingenting til romerhøvdingen som trodde på Jupiter, eller til Pilatus som trodde på ingenting; og i det han sa til kananeer-kvinnen var det ikke så mye som et spørsmål om hun trodde på Molok eller på Astarte. Til alle våre kloke meninger har Vårherre knapt annet end et smil."

37

Jeg sier: "Kan du ikke med analyse lære meg om Gud og om et annet liv."

Han svarer: "Du vet hva den skeptiske filosofi sier, den gamle visdommen som alltid blir ny: Tanken kan rive i stykker og løse opp; bare livet kan bygge og skape. Alt blir med analyse revet ned som det med analyse er bygd. Skal du leve på noe, må du leve deg det til."

"Alt vi ellers vet er bygd på analyser."

"Alt vi ellers vet er bygd på erfaring, og enda bare tror vi det."

Du kjenner de vise? Det finnes to kunnskapsveier, tanken og erfaringen; de er begge gode; ingen av dem fører fram. Klart viser de tenkende oss at erfaring svever i luften; klart viser de erfarne oss at tanken svever i skyene; alle vedgår, at visshet ikke er til å oppnå. Og den skeptiske visdom blir alltid ny; intet er sant; alt har rett så lenge det tjener livet."

"Den visshet jeg har om gravitasjonen er jeg fornøyd med."

"Jeg også. Men hvilken forklaring har du for gravitasjonen? Vi tror på det vi erfarer oss til."

Vi snakker mer om vitenskap; og han sier:

"Vi må vite alt. Hele denne vår verden må vi granske, og oss selv like så; og vi må vite hva det er vi kaller livet."

Kanskje er vi som barn, som river i stykker lekene sine for å se hva som er inni; og når de har sett det, er de lei av lekene sine. Men likevel må de rive dem i stykker. Og slik er det med oss. Det nytter verken bål eller brand: Gallilei er nødsaget til å måle og regne.

Hvordan det da går med troen?

Den verden som er, den gransker vi. Det du kaller tro, det har bare med den verden å gjøre som vi skal skape."

38

"Dårer spør hvorfor de er til, og dagtyver vil finne meningen med livet. Men ingen får svar uten den som stiller det riktige spørsmålet: Hvordan skal jeg få mening i *mitt* liv?"

Da svarer den gamle visdommen - for den nye visdommen har her verken spørsmål eller svar: Dette er det arbeid som er livet verdt og som lønner bryet med å leve: at du arbeider fram det nye mennesket i deg.

I verden er du ufri. Verden er menneskenes hjem som naturrike. Det verdslige menneske er det høyeste dyr. Men liksom stengrunn tilsist blir til fruktbar jord, slik har det høyeste dyr arbeidet seg opp en vilje, som tilsist føder en åndsverden, et frihetens rike.

Der er vi løst fra blind lov. Der lager viljen seg selv sin lov og blir således fri; og finner vi vår sanne lov, så finner vi livet.

Derfor sier sannheten: den vinner livet som gjør Guds vilje. Vi bygger det gode inni oss, når vi gjør det gode omkring oss. Med daglig beseiring av vår egen natur arbeider vi fram åndsmennesket i oss, det som har sitt liv i seg selv og dermed det håp som ikke frykter døden."

Dette sier bror min. Jeg svarer:

"Ingen tviler på mening i sitt eget liv, så lenge han gjør nytte for seg. Er det driftighet i meg, er jeg til hjelp; gjør jeg arbeid som behøves, og gjør det godt, så vet jeg at jeg ikke lever forgjeves.

Men fullt ut synes vi ikke ha gjort fyllest for livet vårt, om vi ikke får gjort noe som består. Vi bygger kongeriker og pyramider og babelstårn; vi oppdager nye land, oppfinner nye redskaper, nye trossystemer og tankeformer. Vi vil gjennom disse verk leve til alle tider; da først er vi fornøyd med livet vårt.

Og kan vi ikke gjøre mesterverk, så lever vi like vel for framtiden. Da jeg lå der ute og drev bank, tenkte jeg ikke bare på meg selv; jeg tenkte på barna mine og på slekten. En rikdom som kunne bestå ville jeg skape. Gjennom den ville jeg leve fram gjennom tidene.

Men vi vet og ser til slutt, at ingen ting varer. De største gjerninger dør. Derfor sa den gamle visdommen om det nye mennesket, at vi i oss selv skulle vi skape noe bestående. Men varer det nye menneske lenger enn det gamle?

Han nedenunder, som nå går og tusler i barndommen igjen, hva ville det nytte ham om han hadde skapt det nye menneske i seg? Når høyden er nådd, morkner vi ned igjen, og det øverste først. Det nye menneske slukner før det gamle."

Han svarte: "Det gamle menneske sluknet da det nye kom til. Oppnådd livsfred vil som en ren harmoni tone inn i alderdommen og i døden. Du gjør deg for mange bekymringer, bror min."

Han satt en stund og stirret åndsfraværende. Da så han på meg og smilte så rart: "Sent," sa han, "vil det spørres at en Jesu følgesvenn dør av alderdom."

"Hva da?" spurte jeg.

"Å følge mesteren, er å ofre livet."

Jeg så på ham; og det var som mine øyne ble åpnet: jeg så bor min for første gang. Tyngre ting har den mannen å bære enn jeg har tenkt; og det er noe i øynene hans og over pannen, og i de sterke faste trekkene, som sa meg at han har ofret livet.

Og han ble noe nytt for meg. Noe høytidsstemt. En mann fra en større tid; et menneske som lever livet på alvor.

39

"Ja", sier bror min, "sann er den gamle tanken at jorden er helvete.

Her brenner ilden som ikke slukner; her gnager slangen som aldri dør. Men ilden heter hat; og navnet på slangen er samvittighetsnag.

Vi er selv sjelene som brenner. Den blå flammen står av oss i onde gjerninger og ut av halsen på oss i eder og onde ord.

Og selv er vi djevlene som piner. Ved bærer vi enhver til hverandres bål. Og vi piner hverandre med glødende tener. Og svir hverandre med røde jern. Og gnister freser vi i synet på hverandre og spytter etter.

Men det er også sant at jorden er Guds rike. Få finner det; for veien er smal og porten trang. Og over porten lyser korset med innskrift av ild: vær lydig til døden. Men de som finner Guds rike, de kjenner det igjen. Og de sier: for den glede vi her fant, var prisen ikke for høy.

Men mange når verken himmel eller helvete. For disse er jorden en huldreheim. Der lever de på mus og frosk. Og blir feite, og samler småstein og møkk. Og tror det er gull. Og de binder seg kranser av vissent løv og skjærer seg staver av morken ved, og klunker på tarmstrenger og danser og synger: stor er vår makt; vi rår på jorden.

Lykkelige er disse huldrefolk. De er fornøyd med blendverket sitt og det som er der; og de spiser og drikker og elsker og fornøyer seg, og ler av oss som går i dybden i livet og vil inn i himmelen eller helvete.

"Visdom taler du, min bror Sankt Pål", sier jeg, "men du glemmer det andre livet."

"Alt som er sagt om det andre livet er mørk tale og bilder vi ikke kan gjøre oss noen tanke om. Men håpet har vi, alle som gjør det gode."

"Men de som gjør det onde?"

"De dør den andre døden og skal som ugras og avfall bli kastet ut og brent opp."

"I den evige ilden?"

"Ilden er evig men knapt avfallet."

Han tier. Etter litt sier han:

"Men vil noen gjøre det gode for å få lønn i et annet liv, mister han ansikt. Tjener vi for lønn så får vi ingen lønn; for dommeren vår, han som sitter her inne og ikke lar seg lure, han vet, at hadde det ikke vært for lønnen, eller straffen, så hadde en slik velgjører heller gjort det onde.

Bare *en* lønn kan vi være trygge på: livsmeningen, livsgleden, sjelefreden. "Han smiler og ser på meg: "du synes det er lite?"

"Du får ikke mange med deg på dette," sier jeg.

"Ingen," svarer han, "bortsett fra de som arbeider og er trette, og som vantrives i verden og har det vondt.

Men det er ikke andre heller som trenger mesteren."

40

Farvel, Tarald, du gamle krok. Framfødd er du nå, og hjemme for bestandig.

Rolig og ren som et barn ligger han der under likkledet. Lite skader det ham nå, at han slet vondt i 90 år. Og jeg misunner ham, at han har klart den siste kneiken.

Slik skal mennesker dø. Han sovnet inn engang i natt, og ingen visste det. Han visste heller ikke selv om det.

Jeg slipper ikke så lett. For den, som ikke har levd som ham, får heller ikke dø som ham. Men det får komme som det vil. Jeg vet, at jeg makter det.

Hvem kan da klage? - alt utjevnes og blir stille. "En liten stund det varer ved, så haver min elende en god ende," synger de her.

Onde var de mot menneskene, de som diktet den tunge drømmen om et annet liv; og jeg hater den dikter som vakte denne syke tvilen i verden: Men har denne søvnen drømmer?

Jeg har ikke hatt det godt i verden, og godt får jeg det ikke. Men var det et annet liv, så fikk jeg det verre der. For der varer det evig. Og alltid det samme; alltid godt eller alltid vondt. Derfor er det mitt håp og min tro, at om alt annet i verden bedrar, så er likevel døden det den gir seg ut for å være.

Salig priser jeg deg, gamle venn, som har stridt ut; og snart kommer jeg etter.

41

Brev fra Søster på Bø. Einar er ved godt mot når det gjelder Høve. Og far hans vil gjerne hjelpe til, om dette kunne la seg gjøre.

Jeg hadde nesten glemt dette. Men brevet kvikket meg opp. Høve-slekta kan vel ennå slå rot igjen.

Han som sitter på gården vår nå, er i ferd med å blir eldre. Og barna hans tenker nok minst på å bli bønder i Åse-soknet. Den dagen vil da komme når Hove blir avviklet.

Jeg helseløse mann begynner å drømme. Med Pål som gårdbestyrer og Einar som arving, - jeg gikk inn for gården med en gang, da hadde jeg både selv nådd hjem og berget Høve for etterslekta. Kan dette la seg ordne, så kan jeg si at heller ikke jeg har vært til for ingenting.

*

Etter en vond natt ble jeg urolig; det gjaldt å forsikre seg for alle muligheter.

Jeg stod opp og leide en hest; kjørte så til lensmannen. Snakket med ham og fikk ham til å sette opp testamentet mitt. Lever jeg ikke selv den dagen hjemgården blir til salgs, så skal det som blir igjen etter meg gå til den i slekta som overtar Høve.

Jeg fortalte lensmannen hva søsteren min og jeg hadde snakket om; jeg vet han er å stole på. I grunnen er han også god venn av Pål, selv om de ikke de alltid er enige. Og han likte hva jeg fortalte og lovet å være til hjelp så langt han kunne.

Nå er jeg da trygg. Om jeg kan drive Høve er usikkert; svak er jeg og svakere blir jeg. Men jeg har gjort så mye nå, at med den hjelpen som kan ventes fra Bø, kan alt ordne seg, om det da skal ordne seg.

42

Jeg kommer til å savne "Sankt Paul", bror min.

Trøtt kom han fra arbeidet sitt; tålmodig satt han hos Tarald og leste og sang; gamlingen skjønnte ikke stort, men trodde på dette. Siden satt bror min hos meg og svarte på spørsmålene mine.

Han har en god væremåte; det følger fred med ham; jeg var trygg, når han satt her. Mangt sa han også, som jeg måtte huske og tenke på; og det var det hjelp i, slik at jeg ikke slet så mye med meg selv. Og jeg sov bedre de nettene.

Han er en svermer som mesteren sin. Fikk denne kristendommen makt, måtte folk gi opp alt materialistisk strev, og landet gikk under. Det gjør det nå likevel, for det er gammelt og sykt av religiøse grublerier, og har lite framdrift i seg. Men enda mer *himmelsyke* ville fremskynde undergangen; og bror min ble en av de farligste, hvis han fikk allmuen med seg.

Men det får han ikke. Svermeriet hans er uskadelig og mildt. Bortsett fra for ham selv; for av seg selv krever han mye. Han dreper seg. Hadde han levd i en annen tid, var han blitt profet. Folket hadde gjort ham til Messias eller Buddha; og prestene hadde plaget ham til døde, og etterpå skaffet seg levebrød på hans dyder.

Men Pål vil ikke være profet. Han søker omgang med fattige stakkarer og kvakksalvere og folk av tvilsomt rykte, og ofrer seg uten at noen vet om det. Dette er sann kristendom. Og sann kristendom er upraktisk kristendom, som aldri får makt.

Men jeg savner bror min. Jeg har begynt å få tro på ham. Og det er frelse i å tro på et menneske.

For tror en på et menneske, så tror en på noe som er mer enn menneske. Jeg begynner å tro at her er noe å tro på. Noe godt, noe sant; noe som ikke er reklame. Det gode får han meg til å tro på. Ikke med ord, men med seg selv. Og tro på det gode frelser. "Tror du på det gode, så tror du på Gud," sier Sankt Pål.

For er her noe som er godt, noe som gir seg selv og ikke søker lønn, så har vi seiret over den lavere menneskenaturen. Her er et nytt rike. En høyere lov. Og da er verden ikke det tomme, gamle huset lenger, der reptiler og slanger slåss og rotter og røyskatter kjemper for livet.

Bror min må komme tilbake. Jo svakere jeg blir, dess mer trenger jeg ham.

43

Han besøkte meg i går kveld.

Det var søndag, og for meg full hviledag; jeg var dårlig og holdt sengen. Jeg lot ham forstå at jeg var glad for at han kom; "det er ikke bare godt," antydte jeg, "å være så alene som jeg nå

er blitt." Han så på meg: "bryr du deg om mitt selskap, så skal jeg se innom så ofte jeg kan." "Det skal så visst ikke være meg imot," svarer jeg; "taksk skal du ha, om du det gjør."

Vi snakket om helsen min; han spurte om det ikke stort sett var bedre med meg nå enn tidligere. Jeg sa hva jeg mente om det, og fortalte at jeg hadde vært hos lensmannen. "Best at alt er klart, hvor lite det enn er," mente jeg; "så er en trygg, hvordan det så enn går." Siden nevnte jeg brevet fra søster vår på Bø og fortalte hvilke tanker hun gikk med. "Det er ikke sprekt med Høve-folket på sverdsiden nå", sa jeg; "men på spinnesiden vokser det til igjen; jeg undres på hva du ville si, om det en gang kom en ny Einar på Høve?"

Pål smilte. "Du må tro jeg har drømt om det," sa han. "Den ungdommen som nå vokser opp er nok heller for lite enn for mye glad i jorden, så vi skal ikke vente mer enn vi ser; men det kan jeg si, at kom Einar Bø til Høve, så skulle jeg mer enn gjerne være gårdsdreng hos ham."

Vi snakket lenge om dette. Og ble godt enige; hjem lengter vi nok begge. Jeg sluttet med, at om dette kunne ordne seg, så ble det enda som en mening med dette omflakkende livet mitt. "Det er som av og til når en sitter og leser: en finner ikke mening i setningen før en nærmer seg punktum. Men blir det mening da, så får en enda være fornøyd." "Det kan være noe i det," sa Pål og smilte.

Vi skiltes med et "på snarlig gjensyn"; og jeg har sovet rolig i natt.

44

Han var her med en potteplante; en liten fin, sped vekst; den har allerede knopper, og springer snart ut.

"Denne", sier han, "har jeg tigget meg til; og du skal ha det til å se på nå, når det begynner å bli vår. Men du skal se nøye på det.

Vet du hva mystikk er? Når du studerer en slik plante, og ser at den vokser, så ser du det mystiske.

Ser du? I denne lille potta er det en neve svart jord. Av denne neve svart jord lager planten det du her ser: røtter, stamme, greiner, kvister; deretter blad og knopper, deretter blomster og frukt. Og alt sammen, og hver for seg, så forunderlig gjennomtenkt og gjennomført. Alt sammen og hver særskilt ting i former så fine, at ingen kunstner kunne finne på noe sånt, og med farger så utsøkte, at våre største malere med all sin teknikk og alle farger ikke kan gjøre dem etter. Alt dette får en slik plante fram av en neve svart mold. Av denne klump mold springer det fram former og farger og utenkt skjønnhet. Det er som om planten hadde røttene sine i evigheten, inne i Guds skaperdrøm; slik veller og strømmer det fram liv og skjønnhet.

Og dette er ikke noe som har slumpet til å skje bare en gang i verden, av en enestående tilfeldighet. Og ikke bare denne planten har slumpet til å få denne hemmelige kraft. Hvert år skjer det; og millioner planter kan kunsten. Hver har sin måte; hver har sine farger og former, alle gjennomtenkte med den fineste kunst, og alle gjennomført så klart og så strengt, som om alle planter hadde tegninger å etterligne. Og likevel er aldri to like.

Ja se på dette; og tenk deg inn i det avgrunnsdyp av gåter som åpner seg bare i en slik liten blomst. Og lytt, om denne plante ikke skulle ha noe å si deg."

45

"Slik solen står stille og jorden går rundt, tvert imot det vi ser, så er i de høyere og høyeste livsytringer sannheten motsatt det tilsynelatende.

Et barn tror at det når himmelen fra den nærmeste bakketopp. Den gamle vet at han må gjennom graven først.

Vil du vinne ros og bestreber deg for at vinne ros, blir du til narr; men gjør du godt arbeid og ikke tenker på ros, vet du ikke av det før navnet ditt nevnes med heder i alle bygder.

Den som vil vinne en kvinne sier ikke til henne: du skal elske meg; han sier: jeg elsker deg. Og han gjør seg umake for at vise henne kjærligheten sin.

Falskmynteri, eller stjele penger, synes som den raskeste veien til rikdom, men er veien til å miste alt.

Hvorfor er folk så utilfreds? De går og venter at andre skal gjøre dem glade. De skulle glede andre; så ble de selv glade.

Vi tror på det synlige, og står der som narrer. Vi vil opp i himmelen fra nærmeste bakke, og vil gå snarveien til livets gode ting. Men den som gir, vinner, og som tar, taper.

Tjene skal den som vil være stor; men i verden vil alle være herrer og blir treller. Og i vår tid ønsker alle å være like og frie, men alle blir like ufrie.

Og lykken og alle gode ting ble satt opp som et rov for den sterkeste; derfor gikk denne tid opp i blod og skal gå ned i ild. For lykken er ikke et rov for de sterkeste; den er en lønn for de trofaste.

46

Han sier at de som ingen gud har skal holde seg til verden. Jeg spør hva de skal gjøre, som ingen gud har og som er ferdige med verden.

Han ler. "De får samle frimerker. Men," legger han til, "ferdig med verden er ingen."

Jeg mener at så gammel kan en bli. Han svarer: "er du ferdig med verden, så er du ikke gammel.

For det er ikke ungdom som elsker verden; de elsker sin drøm; og ikke manndom elsker verden; den elsker sin strid; alderdommen elsker verden.

Verden som den er, uten omdikting eller drøm; gull og makt, prestisje og glans, mat og vin, kvinner og velvære, det verdslige i verden elsker den gamle.

Men elsker det med hat og hjertets brann; for han vet at han er oppsagt. Og han vet, at om verden ennå smiler til ham, så gjør den det for lønn; og når han tar den med makt, ligger den kald i hans arm; og den ler av hans elskov. Da hater han den. Men den ler av hans hat; og han er bundet i sin elskov og i sin sjalusi.

Salig er den som slår opp med verden i tide! Venter du til den slår opp med deg, venter du for lenge.

Og når du føler, at det vonde hat våkner i deg, det hat som er umettet elskov, da skal du spørre om råd; for da spøker det for deg.

For med et slikt hat skal vi ikke hate verden. Vi skal ikke hate verden.

Verden er god. Om enn ikke til å bygge på.

Blomstene på marken er skjønnere enn Salomon med alle sine diamanter; og du har glede av blomsten, når du bruker den som en blomst. Men sier du: det er en diamant, og du legger den i smykkeskrinet ditt og gjemmer på den og fortrøster deg til den som til en skatt, så er den visnet når du tar dem fram og du sier til deg selv: alt er nytteløst.

Men verden er ikke nytteløs, fordi om du er en narr. Og frigjort for verden er ikke den som er ferdig med den."

"Men jeg er ferdig med verden."

"Prøv på å gjøre deg fri fra den, så skal du kjenne hvor ferdig du er."

"Hva skal jeg frigjøre meg fra?"

"Har du ikke så mye som et hat?"

Jeg blir taus.

som er sagt om det annet liv er mørk tale, hvor om vi ingen tanker kan gjøre oss. Men håp og fortrøstning har alle de, som gjør det gode."

"Men de, som gjør det onde?"

"De dør den andre død, og skal som ugras og avfall bli utkastet eller oppbrent."

"I den evige ild?"

"Ilden er evig. - Men neppe avfallet."

Han tier. Lidt etter sier han

"Men den, som gjør det gode for et annet livs skyld, han bedrar seg. Tjener vi for lønn, så får vi ingen lønn ; for vår dommer, han, som sitter herinne og som i lengden ikke lar seg bedra, han vet, at hadde det ikke været for lønnens eller for straffens skyld, så hadde en sådan tjener heller så hadde en sådan tjener heller ikke gjort det onde.

Men *en* lønn kan vi være sikre på: livsmening, livsglede, sjelefred." Han smiler lidt og ser på meg: "Du synes, det er lite?"

"Mange får du ikke med deg," sier jeg.

"Ingen," svarer han, „uten de, som arbeider og er besværet, og som vantrives i verden og har det vondt. Men andre er det heller ikke, som trenger til Mesteren."

47

"Du snakker om Gud som var han din nærmeste nabo. Har du aldri vært i tvil? Har du aldri grublet?"

"Jeg har undret og spurt," sier han. "Men det er gjerne noe i meg, som svarer."

"Salig er du. Men et spørsmål vil jeg stille som det knapt er svar på: hvordan kan du tro på en Gud som ikke er rettferdig?"

"Han har vært rettferdig mot meg. Har du noe å beklage deg over?"

"Se deg omkring. Se på folk. Noen er født gode. Andre blir kastet inn i verden med så mye ondt i sinnet, og vokser opp i så mye dårlig luft at de ikke kan bli gode. Jeg vet selv noe om det. Og se på verden og på hvordan det går. De gode lider vondt; de onde blir feite; rettferdigheten må tie; makta rår. Og det er bare en lov: at den sterke spiser den svake. Og likevel tror du på en sjef, ja, på en far!"

"Her er vi inne på skjulte ting."

"Jeg bryr meg ikke om dine skjulte ting. Jeg er ikke synsk, og må holde meg til det jeg ser med øynene."

"Det er sant at en må være synsk. I verden rår naturloven. Den rettferdige går under med den urettferdige, og solen står opp over onde og gode.

Men mesteren lærte oss å bygge et nytt rike. Og høyere enn verden, over det høyeste dyr, inni oss selv bygges det rike der rettferdighet bor. Der får det onde sin dom og det gode sin lønn; og der finner vi Faderen."

Jeg tidde og tenkte.

Han stod borte ved vinduet og så på planten, som blomstrer så vakkert. "Si meg," spurte han, "har blomsten fortalt deg noe?"

"Verden har sjel, siger blomsten til meg."

"Det er det han sier til meg også. Det er et stort ord!"

48

"En eneveldeherre var den gamle Gud, med strenge krav, for sin egen skyld. For sin skyld krevde han lydighet og ærefrykt. Og fikk han ikke sin rett ble han harm; og med blod måtte den hevngjerrige blidjøres.

Men mesteren lærte oss om en Gud som krever lydighet for vår egen skyld. Og sørger når vi synder. For vår skyld. Men vender vi oss bort fra synd og selvdestruksjon, så blir han glad og glemmer alt. Og det blir ikke spurt etter offer og soningsblod; selv slakter han gjøkalken; høytid holder han for synderen som snudde.

Med denne lære forløste mesteren verden fra en lang blodredsel. Men verden lot seg ikke løse. Den glade hilsen at Gud var Faderen, ble gjort til et krav. Tror du ikke at Gud er Faderen, så kaster han deg på ilden. Og aldri har det vært mer redsel mellom oss og Gud enn det er nå.

Du sier du ikke finner Faderen. Det tror jeg så vel. Den gamle offerguden er i deg. Innerst inne i din egen hjerteangst sitter han, svøpt i den som i en svart sky.

Men tok du mot til deg og sa til skyen: Jeg gikk vill; men nå vil jeg gjøre ditt verk; la meg få være som en av arbeidsfolkene dine, - da skulle du se. Kan hende var det Faderen!"

"Jeg er ikke høytidskledd," svarte jeg.

"Ja, det nye sinnet må til," svarte han. "Det hele og det rene."

49

Jeg spør om han finner sammenheng i skriftene. Han svarer:

"Ikke en filosofi lærte mesteren oss, men en livskunst. Han kom ikke med nytt til de nysgjerrige, men med legedom til de syke; og han stiftet ikke en sekt, men viste oss en vei. Den veien er enkel når en vil finne vei; men vil du finne en lære, så må du lage den selv, slik teologene gjør.

La munkene slåss om gjerninger og tro! Vi holder oss til mesteren og gjør som han gjorde. La drømmere tviste om himmel og helvete! Vi bygger Guds rike av kjærlighet og fred; og helvete slukker vi så langt vi formår med fredsommelige ord og hjelpende hender.

La svermere og lekmenn preke om utestengning og den rette tro! Den rette tro avler hat og mord; det rette liv bygger Guds rike.

Men de misunnelige, de som elsker verden og frir til den og blir avslått, la dem preke: hat verden! Men vi skal stå løst og løftet over verden og all dens vinst og tap, og slik frigjort fra verden skal vi elske verden, som en gave og rikdom til å gjøre vel med, og som et materiale til å bygge av, bygge oss fredsriker og åndsriker. Og selve vårt liv skal vi legge i den høyestes hånd, slik at vi ikke lenger skal være bundet av dødsangst.

Men kraften vår har vi i Gud, som er det innerste i oss selv, sjelen i vår sjel, dommeren, som alltid har vårt helvete tent for det urene i oss; og Faderen, som holder høytid og helg, så snart vi når opp til våre hjemlige høyder."

50

"Alltid maser du med, at du ikke kan tro. Hvem er det som ber deg om å tro? Hvor lenge skal jeg si deg, at mesteren ikke kom med en lære som du skal tro, men med en lov du skal følge? Og følger du den, får du se om den er av Gud, og får troen i tillegg."

"Skal jeg elske Gud, så må jeg tro på Gud," mener jeg.

"Å elske Gud er å holde hans lov. Elsker du bror din som du ser, så elsker du også Gud, som du ikke ser. Og etter hvert blir du synsk og ser Gud. Men elske nesten er å hjelpe nesten. Og min neste er den som trenger min hjelp. Gamle foreldre, syke søsken, den som ligger for min dør, den jeg finner hjelpeløs på min vei."

Han lo. "Sist forstår vi det enkleste; til slutt finner vi det nærmeste. Og før vi vil elske nesten vår, vil vi heller elske dem vi aldri møtte. De kristne elsker hottentottene, og de som vil være bedre enn de kristne elsker framtiden; men Lasarus ligger der han ligger. Det er ingen stas med Lasarus. Og Lasarus har fortjent sin nød; vi kjenner Lasarus. Men nettopp det som ligger oss nærmest, og som det er minst stas med, nettopp dette er hva det gjelder."

Jeg sier: "Dette er en kristendom for unge og sterke. Men hvilket råd har du for en gammel mann som skal dø?"

"Omvend deg, så skal du leve."

"Hva godt kan jeg gjøre?"

"Du kan tilgi."

Jeg tenkte: hvem bryr seg om min tilgivelse: Men jeg rakte ut hånden og sa: "Deg tilgiver jeg, bror."

Han tok hånden fast og varmt. "Takk, bror," sa han; "du vet ikke hvor godt du gjorde i mot meg nå." Jeg så, at øynene hans ble våte.

Og lykkelige er vi begge, at vi er blitt forlikte.

51

Jeg kan ikke vurdere hans tro; men jeg fornemmer makten av hans gjerninger.

Og det er håp i den tanken at en skal leve rett, og gjennom livet finne lyset. Da er det ikke lenger stengt. Dette skulle jeg visst før.

Nå er det for sent. Det er ingen kraft i meg lenger. Med døden i bringen begynner ingen et nytt liv.

Jeg blir svakere. Bare enkelte dager er jeg oppe, og bare en liten stund. Sist var jeg oppe for lenge, og besvimte der jeg satt; etter det var jeg lenket til sengen i mange dager.

Men smerten er ikke så sterk. Og toktene kommer sjeldnere. Og sinnet er roligere. Jeg er vel for trøtt. Men stundom tenker jeg det er Sankt Pål som driver det vonde bort, med sine sterke ord og med varmen fra sitt gode hjerte.

Lenge trodde jeg det ikke, men enda er det sant: at menneske kan hjelpe menneske. Og ofte tenker jeg med meg selv: han har legekraft, om han ikke vet det.

Kanskje dette er en vending i sykdommen? Klarer jeg meg gjennom våren, så klarer jeg sommeren; og blir den god, klarer jeg mer.

Gjerne tok jeg nå noen år til, da jeg har funnet et menneske som jeg kan tro på.

51

Depresjonen er ikke borte. Innerst inne fortsetter den sitt gamle mas, brystet er tynget og sårt, og jeg må akte meg, for at angsten ikke skal våkne.

Det er det at jeg ikke får snakke ut. Ofte ville jeg skrive for bror min. Men jeg kunne ikke. Det er noe jeg skammer meg over. Og uskriftet synd er som en mare og som en knute for brystet.

Det er ærlig å drive bank. Og den andre var en verre blodsuger enn jeg. Men tungen lammes når disse minnene kommer, og jeg får meg ikke til å si det.

Sin egen skriftefader kan en ikke være. En har ikke mot til å se seg selv i øynene og si hele sannheten. Det er som en operasjon. En orker ikke å være alene med seg selv, når en skal legge sjelen åpen.

Et annen kan forstå en halvt kveet vise, kan gjette og se hva en mener av stemmen og minespillet og øynenes uttrykk; og man behøver ikke å si de siste pinefulle ordene. Og han har et mildt blick og noen beroligende ord, når han ser at en blir redd; og han sier ting som en selv ikke kommer på, og som kan lette og lindre. Og bare det at han sitter rolig og holder ut, og ikke flykter som for noe fælt, er det hjelp i.

En dag når jeg er sterk, vil jeg snakke med Pål. Han har fortalt meg sitt liv; og rein som en engel er han mot meg; men så mye har han prøvd av verden, at han kan forstå meg. Og han dømmes ikke strengt om andre enn om seg selv.

Det ville lette så godt. Og jeg ville få sove bedre om nettene.

53

Jeg fikk fortelle bror min alt. Og en tung byrde er tatt fra meg.

Velsignelse over et godt menneske! Ingen vet hva et godt menneske er uten den som lider nød. Men han vet det; og han skal vitne på dommedag.

Salig den som har det sonende ordet og den hjelpende hånden! I ham vandrer den hellige selv omkring på jorden i dag og til alle tider.

Og seier og fred samler seg om hans hode; og han skal ikke smake redselen, men gå inn til det ukjente som i en lys drøm.

Amen. Alle Guds hellige vitner om dette; og de som lider, istemmer: Ja, ja! Velsignelse over den som kommer i Herrens navn; helg i himmelen over den hjelpsomme!

Men dømt er den som fører vondt over et menneske, eller piner det, eller brenner det i sjelen med likegyldighet og vonde ord, eller ser ulykke og nød og ikke rekker ut en hånd, når han kunne gitt hjelp. Dømt og utestengt; og redselen skal være over ham; og når han kommer på den vonde dagen og ber om fred, møter han kalde øyne og ingen som kjenner ham.

Dette er min dom. Jeg ser det og forstår det og bøyer meg for dommen og tar min straff; for i refselse er det soning når en tar den som refs, og bærer den som en bot, fast og frivillig.

Men de som var mine djevler og pinte meg tilgir jeg; for mot meg gjorde de det de skulle gjøre. Og deres synd blir deres sak. Jeg skriver til dem jeg kan nå, og byr dem fred; for da jeg sa sannheten: at jeg hater dem, svarte bror min: "du skal likevel tilgi dem; for når du har gjort vel mot din fiende, hater du ham ikke lenger."

Men de jeg syndet mot og ikke lenger kan nå, på deres vegne tilgir bror min meg i Guds navn, så sant som jeg selv tilgir, og så sant som jeg villig bærer min straff.

Og den store tyngden siger av meg; jeg ånder friere.

Og nå kommer våren med sol og mild luft. Og alt liv våkner. Jeg får mot og blir glad. Nå, da jeg har funnet en god bror, har jeg mer å stå i mot med.

Kunne jeg få leve noen år til, og leve et nytt liv, så tror jeg, at jeg ennå kunne finne Faderen.

ETTERSKRIFT

I den dagboken som det meste av dette er hentet fra, eller avskrevet fra, kommer det til sist et etterskrift med fremmed hånd:

"En vårdag var det så klart og vakkert; Gunnar kledde på seg og gikk ut; for han sa: Det skal gjøre godt for min hodepine. Og når jeg får sol og luft, så blir jeg snart frisk igjen.

Det ser ut til at han ville stavre seg opp i bakken der varden står. Men han kom ikke så langt. Et stykke midtveis hadde han segnet om. Og han klarte ikke å reise seg igjen. Da han ble funnet og innbåret, sanset han seg ikke. Om natten døde han.

Fred med ditt støv."

*

Han fikk ligge i det hjørnet han hadde utsett seg. Ved begravelsen ble det sunget:

Her vil eg kvile frå storm og strid,
kvile frå sut og ankar,
sova i ro til Herrens tid
trygg for dei rædde tankar.
Ende ho hev, den vandring lang;
legg meg stilt i jordi sitt fang!
God som ei mor ho gøymer
Barnet som svevnsælt drøymer.

Legg meg stilt i den djupe grav!

Mild ho den mødde fagnar;

Alt eg synda i livsens kav,

her det stillnar og tagnar.

Heilag legg seg um gravi ned

Soning sæle og minne-fred.

Den som eg verst hev valde,

Tilgjev meg fyrst av alle.

Herren høgste som fadergod,

Live meg gav å stride,

vel han visste og djupt forstod

alt eg i synd laut lide.

Lyfter han då si åsyn mild,

lyser fred yvi kvia still.

Lat så klokkune klinge!

Fri er eg no um bringe.

Kvile vil eg i freden stor

her under himlen ljose.

Vént på gravi um våren gror

Villgras og mjuke mose;

Sporven gjer sine sveivar og sving;

Humla surrar så brun ikring;

Liv som seg stødt vil fræve

Sælt skal den trøytt svæve.

